

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

وزارت علوم، تحقیقات و فناوری

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

پژوهشکده ادبیات

گروه زبان و ادبیات فارسی

پایان نامه کارشناسی ارشد رشته زبان و ادبیات فارسی

سبک‌شناسی متون تاریخی عصر صفوی

استاد راهنما

دکتر فرانک جهانگرد

استاد مشاور

دکتر ابوالقاسم رادفر

پژوهشگر

مأده سادات دربندی

اسفند ماه ۱۳۹۳

در این پایان‌نامه تلاشم بر این بود که از تکرار مکررات بپرهیزم و تا حد امکان بتوانم پایه‌هایی را که استادانی چون دکتر فرشیدورد و دکتر خانلری در بحث‌های نحوی و صرفی گذاشتند و پژوهش‌هایی را که برای متون دوره‌ی اول زبان انجام دادند، ادامه دهم.

از دکتر فرانک جهانگرد که راهنمایی این پایان‌نامه را پذیرفتند، برای این پایان‌نامه وقت گذاشتند و در اصلاح آن به من کمک کردند، سپاسگزاری می‌کنم. همچنین از دکتر ابوالقاسم رادفر که مشاوره‌ی این پایان‌نامه را پذیرفتند و نیز دکتر تاجبخش که داوری این پایان‌نامه را پذیرفتند، با دقت و ریزبینی آن را مطالعه فرمودند و نکات مهمی را در جهت شناخت دستور زایشی و دستور وابستگی به من گوشزد کردند، کمال تشکر را دارم.

در آخر از مونا سادات دربندی و مهکام عابدی که در بخش آمارگیری به من کمک کردند، مریم وحیدمنش که در تهیه‌ی کتاب به من کمک کرد و نیز زینب ابطحی و آقای علیرضا فتاح امید که در لایه‌ی فکری سبک‌شناسی متون مرا راهنمایی کردند، تشکر می‌کنم.

امیدوارم که این پایان‌نامه بتواند در جهت شناخت تحولات زبانی و فکری نثر فارسی سهمی هرچند کوچک داشته باشد.

تقديم به
مادرم

حجم متون به جا مانده از دوره‌ی صفوی بسیار بیشتر از حجم متون به جا مانده از دوره‌ی اول زبان است، با این حال تنها ویژگی‌های نحوی و واژگانی متون دوره‌ی اول زبان بررسی شده‌اند و نه متون پس از قرن هفتم. بنابراین هدف اینست که ویژگی‌های نحوی و واژگانی متون دوره‌ی صفوی شناخته شود تا مقدمه‌ای باشد برای شناخت تحولات نثر و نگارش دستور تاریخی. فرض این پژوهش آنست که در لایه‌ی نحوی و واژگانی در متون صفوی شاهد تحولاتی نسبت به دوره‌ی اول زبان هستیم. به این منظور به روش توصیفی-تحلیلی در پنج متن تاریخی صفوی در لایه‌ی نحوی جمله-ی ساده و مرکب بررسی و با دوره‌ی اول مقایسه شدند. در لایه‌ی واژگانی اسم و صفت و قید مورد بررسی قرار گرفتند و با کار مشابه فرشیدورد روی ساختمان اسم و صفت و قید شاهنامه مقایسه شدند. در لایه‌ی فکری نفوذ مذهب تشیع و سازمان اداری و نظامی صفوی در هر کتاب بررسی شد. یافته‌ها نشان می‌دهد که در لایه‌ی نحوی کاهش جمله‌های ساده و افزایش جمله‌های مرکب را شاهدیم. همچنین جمله‌های مرکب وابستگی با بیش از پنج فراکرد، هرچند با بسامد پایین و کمتر از ۲٪ را مشاهده می‌کنیم. در لایه‌ی واژگانی نشان می‌دهیم که در میان اسم‌ها، اسم‌های مرکب غیرفعلی بیشترین بسامد و اسم‌های مرکب عربی کمترین بسامد را دارند. در میان صفت‌ها، صفت‌های بیانی مرکب غیرفعلی بیشترین بسامد و صفت‌های مرکب عربی کمترین بسامد را دارند و در میان قیده‌ها، قیده‌های مرکب و گروه‌های قیدی بیشترین بسامد و قیده‌های مشتق کمترین بسامد را دارند. در لایه‌ی فکری نفوذ متفاوت مذهب تشیع و سازمان اداری-نظامی صفوی را بسته به محتوای کتاب نشان می‌دهیم. در آخر باید گفت که اهمیت این پژوهش در شناخت تحول لایه‌ی نحوی و واژگانی و فکری نثر فارسی است و ارزش آن زمانی بیشتر می‌شود که بتوان آن را با دوره‌های قبل و بعد از خود مقایسه کرد.

فهرست مطالب

فصل اول:	1
مقدمه	1
۱. مسئله پژوهش	۲
۲. اهمیت و ضرورت پژوهش	۳
۳. اهداف پژوهش	۴
۴. قلمرو پژوهش	۴
۵. سؤالهای پژوهش	۴
۶. فرضیه‌های پژوهش	۴
۷. پیشینه پژوهش	۵
۹. روش پژوهش	۵
۱۰. روش جمع‌آوری اطلاعات	۶
فصل دوم:	7
تعاریف و کلیات	7
الف) لایه‌ی نحوی	۸
۱. جمله و اقسام آن	۸
۱-۱. جمله‌ی ساده	۹
۱- فعل جمله‌ی ساده	۹
وجه وصفی یا فعل وصفی	۹
۲- جمله‌های ساده بر حسب نهاد	۱۰
۳- جمله‌های ساده بر حسب گزاره	۱۲
متمم قیدی	۱۳
۱-۲. جمله‌ی مرکب	۱۵
واو در ابتدای فراکرد پایه	۱۶
واو در ابتدای جمله	۱۶
واو در بین جملات	۱۶
عطف دو یا چند جمله‌واره‌ی ساده و تشکیل مرکب همسانی:	۱۷

عطف بین یک یا چند جمله‌وارهی ساده و یک جمله‌وارهی مرکب وابستگی:	۱۸
عطف دو یا چند جمله‌وارهی مرکب وابستگی	۱۸
ب) لایه واژگانی	۲۱
۱. اسم	۲۲
۲. صفت	۲۲
۳. قید	۲۳
- ترکیبهای عطفی و اضافی	۲۴
- کلماتی که با وندهای اشتقاقی ساخته میشوند	۲۷
- اسم مشتق با پسوندهای صفتساز	۲۷
- صفت جانشین اسم	۲۷
- سایر پسوندها	۲۸
پ) لایه‌ی فکری	۲۹
فصل سوم:	۱۱
بررسی سبکی آثار	۱۱
بخش اول:	۳۲
تاریخ عباسی	۳۲
الف) لایه‌ی نحوی	۳۳
۱. جمله‌های ساده	۳۳
۱-۲. جمله‌های ساده‌ای که نهاد آنها دارای یک وابسته یا یک همسان است	۳۳
۲-۲. جمله‌های ساده‌ای که نهاد آنها بیش از یک وابسته یا بیش از یک همسان دارد	۳۴
۲-۳. وابسته یا همسان وابسته‌های نهاد	۳۴
۳. جمله‌های ساده بر حسب گزاره	۳۴
۱-۳. جمله‌های ساده‌ای که گزاره‌ی آن یک وابسته دارد:	۳۴
۳-۳. جمله‌های ساده که گزاره‌ی آن دو وابسته دارد:	۳۶
۳-۴. جمله‌های ساده‌ای که گزاره‌ی آن سه وابسته دارد:	۳۷
۴. جمله‌های ساده که هم نهاد وابسته یا همسان و هم گزاره‌ی آن وابسته دارد	۳۷
جمله‌های مرکب	۳۷

۱. فراکردهای پیروی که جانشین یکی از ارکان اصلی جمله شده است ۳۷
۲. فراکردهای پیروی که جانشین وابسته یا همسان اسم شده‌است ۳۸
۳. فراکردهای پیروی که جانشین وابسته یا همسان وابسته‌ها شده‌است ۴۱
۴. جمله‌های مرکب چند فراکردی ۴۲
- ۴-۱. جمله‌های مرکب سه فراکردی ۴۲
- ۴-۳. جمله‌های مرکب پنج فراکردی ۴۵
- ۴-۴. جمله‌های مرکب شش فراکردی ۴۶
- ۴-۵. جملات مرکب وابستگی با عطفهای ناهمسان به جمله‌واره‌ها ۴۶
۵. جملات مرکب همسانی ۴۷
۶. جملات مرکب ساده-وابستگی ۴۷
۷. جملات مرکب همسانی - وابستگی ۴۷
- ب) لایه‌ی واژگانی ۴۷
- اسم ۴۷
۱. اسمهایی که با وندهای اشتقاقی ساخته میشوند ۴۷
- ۱-۱. اسم مشتق پیشوندی ۴۷
- ۱-۲. اسم مشتق پسوندی ۴۸
- ۱-۳. که با پاره واژه‌ی قرضی ساخته شده‌اند ۵۱
۲. اسم‌های مرکب فعلی ۵۱
- ۱-۲. اسم‌های مرکب مصدری ۵۱
- ۲-۲. اسم‌های مرکب فعلی غیر مصدری ۵۲
۳. اسم‌های مرکب غیر فعلی ۵۲
- ۱-۳. اسم‌های مرکب غیرفعلی همسانی ۵۲
- ۲-۳. اسم‌های مرکب غیرفعلی وابستگی ۵۳
- ۱-۲-۳. اسم‌های مرکب غیرفعلی وابستگی مستقیم ۵۳
- ۲-۲-۳. اسم‌های مرکب غیرفعلی وابستگی درهم ریخته ۵۴
۴. اسم‌های مرکب تأکیدی و اتصالی ۵۴

۵۴	.....	۵. اسم‌های مرکب عربی
۵۵	.....	صفت بیانی
۵۵	.....	۱. صفت مشتق
۵۵	.....	۱-۱. صفت مشتق پیشوندی
۵۵	.....	۱-۲. صفت مشتق پسوندی
۵۷	.....	۲. صفت بیانی مرکب
۵۷	.....	۲-۱. صفت‌های بیانی مرکب غیرفعلی همسانی
۵۷	.....	۲-۲. صفت‌های بیانی مرکب غیرفعلی وابستگی
۵۹	.....	۲-۴. صفت‌های مرکب بیانی فعلی
۶۰	.....	۲-۵. صفت بیانی مرکب عربی در فارسی
۶۰	.....	قید
۶۰	.....	۱. قید مشتق
۶۰	.....	۱-۱. قیدهایی که با پیشوندها ساخته میشوند:
۶۱	.....	۱-۲. قیدهایی که با پسوندها ساخته میشوند:
۶۱	.....	۲. قیدهای مرکب
۶۳	.....	۳. کلمات مشتق و مرکب و گروه‌های قیدی عربی در زبان فارسی
۶۴	.....	لایه‌ی فکری
66	.....	بخش دوم:
66	.....	خلاصة السیر
۶۷	.....	الف) لایه‌ی نحوی
۶۷	.....	۲. جمله‌های ساده بر حسب نهاد
۶۷	.....	۲-۱. جمله‌های ساده‌ای که نهاد آنها دارای یک وابسته است
۶۸	.....	۲-۲. جمله‌های ساده‌ای که نهاد آنها بیش از یک وابسته یا بیش از یک همسان دارد
۶۸	.....	۲-۳. وابسته یا همسان وابسته‌های نهاد
۶۸	.....	۳. جمله‌های ساده بر حسب گزاره
۶۸	.....	۳-۱. جمله‌های ساده‌ای که گزاره‌ی آن یک وابسته دارد:

- ۳-۳. جمله‌های ساده که گزاره‌ی آن دو وابسته دارد: ۶۹
- ۳-۴. جمله‌های ساده‌ای که گزاره‌ی آن سه وابسته دارد: ۷۰
۴. جمله‌های ساده که هم نهاد وابسته یا همسان و هم گزاره‌ی آن وابسته دارد ۷۰
- جمله‌های مرکب ۷۱
۱. فراکردهای پیروی که جانشین یکی از ارکان اصلی جمله شده است ۷۱
۲. فراکردهای پیروی که جانشین وابسته یا همسان اسم شده‌است ۷۲
- ۳) فراکردهای پیروی که جانشین وابسته یا همسان وابسته‌ها شده‌است ۷۴
۴. جمله‌های مرکب چند فراکردی ۷۵
- ۱-۴. جمله‌های مرکب سه فراکردی ۷۵
- ۲-۴. جمله‌های مرکب چهار فراکردی ۷۶
- ۳-۴. جمله‌های مرکب پنج فراکردی ۷۸
- ۴-۴. جمله‌های مرکب شش فراکردی ۷۹
- ۴-۵. جملات مرکب وابستگی با عطفهای ناهمسان به جمله‌واره‌ها ۷۹
۵. جملات مرکب همسانی ۸۰
۶. جملات مرکب ساده-وابستگی ۸۰
۷. جملات مرکب همسانی - وابستگی ۸۰
- ب) لایه‌ی واژگانی ۸۱
- اسم ۸۱
۱. اسم مشتق ۸۱
- ۱-۱. اسم مشتق پیشوندی ۸۱
- 1-2. اسم مشتق پسوندی ۸۱
- ۱-۳. که با پاره واژه‌ی قرضی ساخته شده‌اند ۸۶
۲. اسمهای مرکب فعلی ۸۶
- ۲-۱. اسمهای مرکب مصدری ۸۶
- ۲-۲. اسمهای مرکب فعلی غیر مصدری ۸۶
۳. اسمهای مرکب غیر فعلی ۸۷

۸۷	۳-۱. اسمهای مرکب غیرفعلی همسانی
۸۸	۳-۲. اسمهای مرکب غیرفعلی وابستگی
۸۸	۳-۲-۱. اسمهای مرکب غیرفعلی وابستگی مستقیم
۸۹	۳-۲-۲. اسمهای مرکب غیرفعلی وابستگی درهم ریخته
۸۹	۴. اسمهای مرکب تأکیدی و اتصالی
۸۹	۵. اسمهای مرکب عربی
۹۰	صفت
۹۰	۱. صفت مشتق
۹۰	۱-۱. صفت مشتق پیشوندی
۹۰	۱-۲. صفت مشتق پسوندی
۹۳	۲. صفت‌های بیانی مرکب
۹۳	۲-۱. صفت‌های بیانی مرکب غیرفعلی همسانی
۹۴	۲-۲. صفت‌های بیانی مرکب غیرفعلی وابستگی
۹۵	۲-۴. صفت‌های مرکب بیانی فعلی
۹۷	۲-۵. صفت بیانی مرکب عربی در فارسی
۹۷	قید
۹۷	۱. قید مشتق
۹۷	۱-۱. قیدهایی که با پیشوندها ساخته میشوند:
۹۷	۱-۲. قیدهایی که با پسوندها ساخته میشوند:
۹۸	۲. قیدهای مرکب
۹۹	۳. کلمات مشتق و مرکب و گروه‌های قیدی عربی در زبان فارسی
۱۰۱	پ) لایه‌ی فکری
103	بخش سوم:
103	تاریخ شاه صفی
۱۰۴	الف) لایه‌ی نحوی
۱۰۴	۱. جمله‌ی ساده

۲. جمله‌های ساده بر حسب نهاد..... ۱۰۴
- ۲-۱. جمله‌های ساده‌ای که نهاد آنها دارای یک وابسته یا یک همسان است..... ۱۰۴
- ۲-۲. جمله‌های ساده‌ای که نهاد آنها بیش از یک وابسته یا بیش از یک همسان دارد..... ۱۰۵
- ۲-۳. وابسته یا همسان وابسته‌های نهاد..... ۱۰۵
۳. جمله‌های ساده بر حسب گزاره..... ۱۰۵
- ۳-۱. جمله‌های ساده‌ای که گزاره‌ی آن یک وابسته دارد:..... ۱۰۵
- ۳-۲. وابسته یا همسان وابسته‌های گزاره..... ۱۰۶
- ۳-۳. جمله‌های ساده که گزاره‌ی آن دو وابسته دارد:..... ۱۰۷
- ۳-۴. جمله‌های ساده‌ای که گزاره‌ی آن سه وابسته دارد:..... ۱۰۸
- ۳-۵. جمله‌های ساده‌ای که گزاره‌ی آن چهار وابسته دارد:..... ۱۰۹
۴. جمله‌های ساده که هم نهاد وابسته یا همسان و هم گزاره‌ی آن وابسته دارد..... ۱۰۹
- جمله‌های مرکب..... ۱۰۹
- (۱) فراکرده‌های پیروی که جانشین یکی از ارکان اصلی جمله شده است..... ۱۰۹
۲. فراکرده‌های پیروی که جانشین وابسته یا همسان اسم شده‌اند..... ۱۱۰
۳. فراکرده‌های پیروی که جانشین وابسته یا همسان وابسته‌ها شده‌اند..... ۱۱۳
۴. جمله‌های مرکب چند فراکردی..... ۱۱۴
- ۴-۱. جمله‌های مرکب سه فراکردی..... ۱۱۴
- ۴-۲. جمله‌های مرکب چهار فراکردی..... ۱۱۶
- ۴-۳. جمله‌های مرکب پنج فراکردی..... ۱۱۷
- ۴-۴. جملات مرکب وابستگی با عطف‌های ناهمسان به جمله‌واره‌ها..... ۱۱۸
۵. جملات مرکب همسانی..... ۱۱۹
۶. جملات مرکب ساده-وابستگی..... ۱۲۰
۷. جملات مرکب همسانی-وابستگی..... ۱۲۰
۸. جملات مرکب وابستگی-وابستگی..... ۱۲۰
- ب) لایه‌ی واژگانی..... ۱۲۱
- اسم..... ۱۲۱

۱. اسم مشتق ۱۲۱
- ۱-۱. اسم مشتق پیشوندی ۱۲۱
- ۲-۱. اسم مشتق پسوندی ۱۲۱
- ۱-۳. که با پاره واژه‌ی قرضی ساخته شده‌اند ۱۲۶
۲. اسمهای مرکب فعلی ۱۲۶
- ۱-۲. اسمهای مرکب مصدری ۱۲۶
- ۲-۲. اسمهای مرکب فعلی غیر مصدری ۱۲۶
۳. اسمهای مرکب غیر فعلی ۱۲۷
- ۱-۳. اسمهای مرکب غیرفعلی همسانی ۱۲۷
- ۲-۳. اسمهای مرکب غیرفعلی وابستگی ۱۲۷
- ۱-۲-۳. اسمهای مرکب غیرفعلی وابستگی مستقیم ۱۲۷
- ۲-۲-۳. اسمهای مرکب غیرفعلی وابستگی درهم ریخته ۱۲۸
۴. اسمهای مرکب تأکیدی و اتصالی ۱۲۹
۵. اسمهای مرکب عربی ۱۲۹
- صفت بیانی ۱۳۰
۱. صفت مشتق ۱۳۰
- ۱-۱. صفت مشتق پیشوندی ۱۳۰
- ۱-۲. صفت مشتق پسوندی ۱۳۰
۲. صفت مرکب ۱۳۴
- ۱-۲. صفت‌های بیانی مرکب غیرفعلی همسانی ۱۳۴
- ۲-۲. صفت‌های بیانی مرکب غیرفعلی وابستگی ۱۳۵
- ۲-۴. صفت‌های مرکب بیانی فعلی ۱۳۷
۳. صفت بیانی مرکب عربی در فارسی ۱۳۹
- قید ۱۳۹
۱. قید مشتق ۱۳۹
- ۱-۱. قیدهایی که با پیشوندها ساخته میشوند: ۱۳۹

- ۱-۲. قیدهایی که با پسوندها ساخته میشوند: ۱۴۰
۲. قیدهای مرکب ۱۴۰
۳. کلمات مشتق و مرکب و گروههای قیدی عربی در زبان فارسی ۱۴۲
- پ) لایه‌ی فکری ۱۴۲
- بخش چهارم: 145**
- جامع مفیدی 145**
- الف) لایه‌ی نحوی ۱۴۶
۱. جمله‌ی ساده ۱۴۶
۲. جمله‌های ساده بر حسب نهاد ۱۴۶
- ۱-۲. جمله‌های ساده‌ای که نهاد آنها دارای یک وابسته یا یک همسان است ۱۴۶
- ۲-۲. جمله‌های ساده‌ای که نهاد آنها بیش از یک وابسته یا بیش از یک همسان دارد ۱۴۷
- ۲-۳. وابسته یا همسان وابسته‌های نهاد ۱۴۷
۳. جمله‌های ساده بر حسب گزاره ۱۴۷
- ۳-۱. جمله‌های ساده‌ای که گزاره‌ی آن یک وابسته دارد: ۱۴۷
- ۳-۲. وابسته یا همسان وابسته‌های گزاره ۱۴۸
- ۳-۳. جمله‌های ساده که گزاره‌ی آن دو وابسته دارد: ۱۴۸
- ۳-۴. جمله‌های ساده‌ای که گزاره‌ی آن سه وابسته دارد: ۱۴۹
۴. جمله‌های ساده که هم نهاد وابسته یا همسان و هم گزاره‌ی آن وابسته دارد ۱۵۰
- جمله‌های مرکب ۱۵۰
۱. فراکردهای پیروی که جانشین یکی از ارکان اصلی جمله شده است ۱۵۰
۲. فراکردهای پیروی که جانشین وابسته یا همسان اسم شده است ۱۵۱
۳. فراکردهای پیروی که جانشین وابسته یا همسان وابسته‌ها شده است ۱۵۴
۴. جمله‌های مرکب چند فراکردی ۱۵۵
- ۴-۱. جمله‌های مرکب سه فراکردی ۱۵۵
- ۴-۲. جمله‌های مرکب چهار فراکردی ۱۵۶
- ۴-۳. جمله‌های مرکب پنج فراکردی ۱۵۷

- ۴-۴. جملات مرکب وابستگی با عطفهای ناهمسان به جمله‌واره‌ها..... ۱۵۸
۵. جملات مرکب همسانی..... ۱۵۹
۶. جملات مرکب ساده-وابستگی..... ۱۵۹
۷. جملات مرکب همسانی - وابستگی..... ۱۵۹
۸. جملات مرکب وابستگی - وابستگی..... ۱۶۰
- ب) لایه‌ی واژگانی..... ۱۶۰
- اسم..... ۱۶۰
۱. اسم مشتق..... ۱۶۰
- ۱-۱. اسم مشتق پیشوندی..... ۱۶۰
- ۱-۲. اسم مشتق پسوندی..... ۱۶۰
۲. اسمهای مرکب فعلی..... ۱۶۵
- ۲-۱. اسمهای مرکب مصدری..... ۱۶۵
- ۲-۲. اسمهای مرکب فعلی غیر مصدری..... ۱۶۵
۳. اسمهای مرکب غیر فعلی..... ۱۶۶
- ۳-۱. اسمهای مرکب غیرفعلی همسانی..... ۱۶۶
- ۳-۲. اسمهای مرکب غیرفعلی وابستگی..... ۱۶۶
- ۳-۲-۱. اسمهای مرکب غیرفعلی وابستگی مستقیم..... ۱۶۶
- ۳-۲-۲. اسمهای مرکب غیرفعلی وابستگی درهم ریخته..... ۱۶۷
۵. اسمهای مرکب عربی..... ۱۶۸
- صفت بیانی..... ۱۶۸
۱. صفت مشتق..... ۱۶۸
- ۱-۱. صفت مشتق پیشوندی..... ۱۶۸
- ۱-۲. صفت مشتق پسوندی..... ۱۶۹
۲. صفت بیانی مرکب..... ۱۷۱
- ۲-۱. صفت‌های بیانی مرکب غیرفعلی همسانی..... ۱۷۱
- ۲-۲. صفت‌های بیانی مرکب غیرفعلی وابستگی..... ۱۷۲

۱۷۳	۲-۳. صفت‌های مرکب بیانی فعلی
۱۷۴	۳. صفت بیانی مرکب عربی در فارسی
۱۷۵	قید
۱۷۵	۱. قید مشتق
۱۷۵	۱-۱. قیدهایی که با پیشوندها ساخته میشوند:
۱۷۵	۱-۲. قیدهایی که با پسوندها ساخته میشوند:
۱۷۶	۲. قیدهای مرکب
۱۷۷	۳. کلمات مشتق و مرکب و گروه‌های قیدی عربی در زبان فارسی
۱۷۹	پ) لایه‌ی فکری
181	بخش پنجم:
181	تحفة العالم
۱۸۲	الف) لایه‌ی نحوی
۱۸۲	۱. جمله‌ی ساده
۱۸۲	۲. جمله‌های ساده بر حسب نهاد
۱۸۲	۲-۱. جمله‌های ساده‌ای که نهاد آنها دارای یک وابسته یا یک همسان است
۱۸۲	۲-۲. جمله‌های ساده‌ای که نهاد آنها بیش از یک وابسته یا بیش از یک همسان دارد
۱۸۲	۲-۳. وابسته یا همسان وابسته‌های نهاد
۱۸۳	۳. جمله‌های ساده بر حسب گزاره
۱۸۳	۳-۱. جمله‌های ساده‌ای که گزاره‌ی آن یک وابسته دارد
۱۸۳	۳-۲. وابسته یا همسان وابسته‌های گزاره
۱۸۴	۳-۳. جمله‌های ساده که گزاره‌ی آن دو وابسته دارد:
۱۸۵	۳-۴. جمله‌های ساده‌ای که گزاره‌ی آن سه وابسته دارد:
۱۸۵	۴. جمله‌های ساده که هم نهاد وابسته یا همسان و هم گزاره‌ی آن وابسته دارد
۱۸۵	جمله‌های مرکب
۱۸۵	۱. فراکردهای پیروی که جانشین یکی از ارکان اصلی جمله شده است
۱۸۶	۲. فراکردهای پیروی که جانشین وابسته یا همسان اسم شده‌است

۳. فراکردهای پیروی که جانشین وابسته یا همسان وابستهها شدهاست..... ۱۸۸
۴. جمله‌های مرکب چند فراکردی..... ۱۸۹
- ۴-۱. جمله‌های مرکب سه فراکردی..... ۱۸۹
- ۴-۲. جمله‌های مرکب چهار فراکردی..... ۱۹۰
- ۴-۳. جمله‌های مرکب پنج فراکردی..... ۱۹۲
- ۴-۴. جمله‌های مرکب شش فراکردی..... ۱۹۴
- ۴-۵. جمله‌های مرکب هفت فراکردی..... ۱۹۴
- ۴-۶. جمله‌های مرکب هشت فراکردی..... ۱۹۵
- ۴-۷. جملات مرکب وابستگی با عطفهای ناهمسان به جمله‌واره‌ها..... ۱۹۵
۵. جملات مرکب همسانی..... ۱۹۶
۶. جملات مرکب ساده-وابستگی..... ۱۹۷
۷. جملات مرکب همسانی - وابستگی..... ۱۹۷
۸. جملات مرکب وابستگی - وابستگی..... ۱۹۸
- ب) لایه‌ی واژگانی..... ۱۹۸
- اسم..... ۱۹۸
- اسم مشتق..... ۱۹۸
- ۱-۱. اسم مشتق پیشوندی..... ۱۹۸
- ۱-۲. اسم مشتق پسوندی..... ۱۹۸
- ۱-۳. که با پاره واژه‌ی قرضی ساخته شده‌اند..... ۲۰۳
۲. اسمهای مرکب فعلی..... ۲۰۳
- ۲-۱. اسمهای مرکب مصدری..... ۲۰۳
- ۲-۲. اسمهای مرکب فعلی غیر مصدری..... ۲۰۴
۳. اسمهای مرکب غیر فعلی..... ۲۰۴
- ۳-۱. اسمهای مرکب غیرفعلی همسانی..... ۲۰۴
- ۳-۲. اسمهای مرکب غیرفعلی وابستگی..... ۲۰۵
- ۳-۳. اسمهای مرکب غیرفعلی وابستگی مستقیم..... ۲۰۵

۲۰۶	۲-۲. اسمهای مرکب غیرفعلی وابستگی درهم ریخته.....
۲۰۶	۴. اسمهای مرکب تأکیدی و اتصالی.....
۲۰۷	صفت بیانی.....
۲۰۷	۱. صفت مشتق.....
۲۰۷	۱-۱. صفت مشتق پیشوندی.....
۲۰۷	۱-۲. صفت مشتق پسوندی.....
۲۱۰	۲. صفت مرکب.....
۲۱۰	۲-۱. صفت‌های بیانی مرکب غیرفعلی همسانی.....
۲۱۱	۲-۲. صفت‌های بیانی مرکب غیرفعلی وابستگی.....
۲۱۳	۲-۳. صفت‌های مرکب بیانی فعلی.....
۲۱۵	۲-۴. صفت بیانی مرکب عربی در فارسی.....
۲۱۵	قید.....
۲۱۵	۱. قید مشتق.....
۲۱۵	۱-۱. قیدهایی که با پیشوندها ساخته میشوند:.....
۲۱۶	۱-۱. قیدهایی که با پسوندها ساخته میشوند:.....
۲۱۶	۲. قیده‌های مرکب.....
۲۱۷	۳. کلمات مشتق و مرکب و گروه‌های قیدی عربی در زبان فارسی.....
۲۱۸	پ) لایه‌ی فکری.....
221	فصل چهارم:.....
221	یافته‌های پژوهش.....
۲۲۲	جدول ۴-۱: جمله‌های ساده.....
۲۲۲	جدول ۴-۲: جمله‌های مرکب وابستگی.....
۲۲۳	جدول ۴-۳: جمله‌های ساده و مرکب.....
۲۲۳	جدول ۴-۴: اسم با وندهای اشتقاقی.....
۲۲۶	جدول ۴-۵: اسمهای مرکب.....
۲۲۹	جدول ۴-۶: اسمها.....

جدول ۴-۷: صفت با وندهای اشتقاقی.....	۲۲۹
جدول ۴-۸: صفت‌های مرکب.....	۲۳۰
جدول ۴-۹: صفتها.....	۲۳۳
جدول ۴-۱۰: قید با وندهای اشتقاقی.....	۲۳۴
جدول ۴-۱۱: قیدهای مرکب.....	۲۳۵
جدول ۴-۱۲: قیدها.....	۲۳۷
جدول ۴-۱۳: واژگان.....	۲۳۷
فصل پنجم:	238
نتیجه گیری	238
سبک دوره.....	۲۳۹
سبک فردی.....	۲۴۳
فهرست منابع.....	۲۴۸

فهرست نشانه‌ها

{ عنصر دستوری محذوف

[] شعر یا بیتی که در متن اصلی وجود داشته و در شواهد نقل نشده است.

فصل اول:

مقدمه

۱. مسئله پژوهش

آن چه که تا کنون درباره‌ی نثرهای تاریخی دوره‌ی صفوی گفته شده است، آن است که نثرهای تاریخی صفوی در زمره‌ی نثرهای بین بین هستند، بهار درباره‌ی نثر این دوره می‌نویسد:

ترکیبات عربی و عبارات خام، جای ترکیبات لطیف و اصطلاحات ظریف فارسی را گرفته بود، ضرب المثل‌های شیرین فارسی به عبارات تازی مکرر و بی‌روح بدل گردیده، استعمال افعال گوناگون با پیشوندهای متعدد و به صیغه‌های مختلف، از بعید و نقلی و مطلق و انشائی و شرطی و استمراری که هر کدام به شکلی و با ادات و پیشوندها و پسوندهای مخصوص استعمال می‌شد، به ماضی‌های نقلی محذوف‌الضمیر (وجه وصفی) آن هم بدون قرینه منحصر گشته، مطابقت صفت و موصوف به شیوه‌ی عربی رسم شده و عبارات را از یک‌دستی طبیعی انداخته، سجع‌های متوالی، تکلفات بارد، مترادفات پیاپی، تکرار تعارفات و تملق‌ها، آوردن شعرهای سست، که غالباً اثر طبع خود مؤلفان می‌باشد و مانند این‌ها به علاوه عدم تعمق و امانت و ترک دقت و مواظبت، در سندها و احوال تاریخی و از همه بدتر شیاع مدح و چاپلوسی، نثر این دوره را از رونق انداخته بود. (بهار، ۱۳۸۱: ۲۴۹/۳)

با توجه به الگویی که کتاب *ویژگی‌های نحوی زبان فارسی در نثر قرن پنجم و ششم هجری* درباره‌ی متون دوره‌ی اول در اختیار ما قرار می‌دهد، در نثر دوره‌ی اول جمله‌های ساده‌ی یک و دو وابسته‌ای و در بخش جمله‌های مرکب، جمله‌های مرکب از دو فراکرد تا پنج فراکرد را شاهد هستیم.

حال مسئله این است که با توصیفاتی که بهار از نثر صفوی می‌کند، در متون تاریخی دوره‌ی صفوی با وجود جملات بسیار طولانی با عطف‌های متعدد و گاهی متجاوز از شش یا هفت سطر، ویژگی جمله‌های ساده و مرکب چگونه خواهد بود.

همچنین معروف است که در دوره‌ی صفوی دو جریان صاحب نفوذ وجود دارد: یکی حاکمیت ترک زبانان صفوی و تسلط و نفوذ قزلباشان است که نفوذ لغات ترکی در زبان فارسی را به همراه دارد و دیگری رسمی شدن مذهب تشیع، مهاجرت علمای شیعه‌ی جبل‌عامل لبنان به ایران و توجه همه جانبه به شیعه‌ی اثنی عشری است.

به این ترتیب در لایه‌ی واژگانی، مسئله بررسی نفوذ زبان ترکی در واژگان متون تاریخی است. علاوه بر این، در این دوره با افزایش بسامد واژگان مرکب و متروک شدن بسیاری از پسوندها و در نتیجه کاهش بسامد واژگان مشتق رو به رو هستیم. پس دغدغه‌ی دیگر، تعیین ساختارهای پربسامد واژگان مرکب و پسوندهای پربسامد متون تاریخی است.

از طرف دیگر، جریان تشیع جریان غالب بر جهان‌بینی مؤلفان این دوره است. پس در لایه‌ی فکری، بررسی نفوذ جریان مذهب تشیع در فکر و جهان‌بینی مؤلف و متعاقباً در لایه‌ی فکری متن مورد نظر است. برای بررسی مطالب مربوط، پنج کتاب تاریخی از کتب تاریخی صفویه در لایه‌ی نحوی، واژگانی و فکری مورد بررسی قرار گرفته‌اند.

این کتاب‌ها به این شرح هستند:

تاریخ عباسی یا روزنامه‌ی ملا جلال تألیف ملا جلال الدین منجم که از مرگ شاه تهماسب تا حوادث زمان شاه عباس و ۲۵ سال پادشاهی او را شامل می‌شود.

خلاصه‌السییر تاریخ روزگار شاه صفی صفوی تألیف محمد معصوم بن خواجه‌ی اصفهانی که در بر دارنده‌ی حوادث دربار صفوی از پایان عمر شاه عباس و مرگ وی تا به سلطنت رسیدن شاه صفی و شرح رخ داده‌های دوران فرمان‌روایی وی است.

تاریخ شاه صفی تألیف ابوالمفاخر بن فضل‌الله الحسینی سوانح نگار تفرشی که حوادث دوران حکومت شاه صفی را شامل می‌شود.

جامع مفیدی تألیف محمد مفید مستوفی بافقی که تاریخ محلی یزد است و در سه جلد نگارش یافته‌است. جلد اول درباره‌ی تاریخ یزد از عهد اسکندر تا امیر تیمور گورکان، جلد دوم در ادامه‌ی جلد اول است و تا دوران شاه سلیمان می‌رسد و جلد سوم که خود دو مجلد است و شامل احوال رجال، چه رجال درباری و دیوانی و چه علما و فضلا، واعظان و خطبا، خطاطان و شاعران، اطبا و . . . می‌شود. لازم به ذکر است که در این پایان‌نامه بخش اول از جلد سوم این کتاب سبک‌شناسی شده‌است. دلیل این انتخاب تفاوتی که جلد سوم با چهار کتاب دیگر و نیز جلدهای دیگر جامع مفیدی دارد، به طوری که از شرح وقایع دربار خارج می‌شود و به احوال رجال می‌پردازد.

تحفة‌العالم در اوصاف و اخبار شاه سلطان حسین صفوی تألیف سید ابوطالب موسی فندرسکی که درباره‌ی اوصاف و احوال و اعمال شاه سلطان حسین است.

پایان‌نامه‌ی حاضر شامل پنج فصل است. پس از توضیح مقدمات در فصل اول، در فصل دوم به تعریف مقوله‌های دستوری مورد بررسی این پژوهش خواهیم پرداخت و مسائل و موانعی که در سبک‌شناسی هر لایه مشاهده شد و معیارهایی که برای تشخیص و حل مسائل و موانع مورد استفاده قرار گرفت، توضیح داده خواهد شد.

در فصل سوم، هر متن در لایه‌ی نحوی، شامل بررسی ساختار جمله‌های ساده و مرکب، لایه واژگانی، شامل بررسی ساختار اسم مشتق و مرکب، صفت مشتق و مرکب و قید مشتق و مرکب و لایه‌ی فکری سبک‌شناسی خواهد شد.

در فصل چهارم بسامد مقوله‌های توصیف شده در فصل سوم نشان داده خواهد شد و در فصل پنجم بسامدها تحلیل و نتیجه‌گیری می‌شوند.

۲. اهمیت و ضرورت پژوهش

آنچه که تا کنون تحت عنوان دستور تاریخی یا ویژگی‌های نحوی متون نوشته شده‌است، مربوط به متون دوره‌ی اول زبان فارسی است (از ابتدا تا قرن هفتم). تنها در سبک‌شناسی بهار نگاهی کلی به متون دوره‌های متأخر شده‌است. متون دوره‌های پس از قرن هفتم تحت تأثیر تحولات اجتماعی، سیاسی یا مذهبی حاکم از نظر ساختارهای نحوی و واژگانی تحولاتی پیدا کردند، که آن‌ها را از متون دوره‌ی اول متمایز می‌-